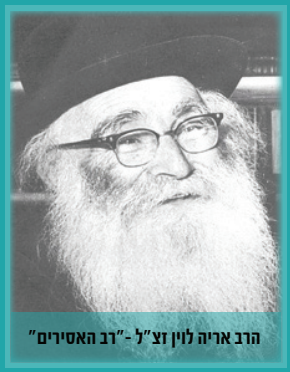
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

פרשת משפטים

כ"ז שבט תשע"ט

גליון מספר 110

דרך חיים

מיד אחר מתן תורה מצוונו הקב"ה על מצוות שונות שבין אדם לחברו בפרשת משפטים, פרשה שרובה ככולה עוסקת בעניינים שבין אדם לחברו. במצוות מסוג זה ישנן מצוות מהותיות ויסודיות, כגון פריקה וטעינה אפילו לשונא, זהירות מנזקי ממון חברו ועוד. אמנם התורה פותחת דינים אלו דווקא בענייניו של עבד עברי, ושומה עלינו להבין מדוע דווקא דין זה נבחר להיות ראש וראשון למשפטי התורה.

עוד גדילה השאלה נוכח דברי התלמוד בבלי (מסכת גיטין דף סה עמוד א) שאין דיני עבד עברי נוהגים אלא בזמן שנוהג היובל, כלומר כאשר עם ישראל יושב רובו בארץ ישראל ואיש בנחלתו, מציאות שהתקיימה מעט מאד שנים. גם במציאות זו הגמרא (מסכת קידושין דף יח עמוד א) מבארת שאין עבד עברי נמכר אלא אם שווה כגובה גניבתו (דעת ר' אליעזר) או עכ"פ לא גבוה ממנה (דעת חכמים), גם כן מציאות נדירה ולא שכיחה.

הירושלמי (מסכת ראש השנה פרק ג הלכה ה) מחדש שדין עבד עברי כלל וכלל לא התחיל אחר מתן תורה, אלא עוד בהיות ישראל במצרים, כלשונו: "שילוח עבדים תלוי בכל אדם. ואתייא כהיא דא"ר שמואל בר רב יצחק (שמות ו יג) "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל", על מה ציום? על פרשת שילוח עבדים". והלא עם ישראל עצמו היה משועבד במצרים, וכיצד יתכן לצוותם על עניין שאינו נוגע להם עתה? ומיישב רבי מאיר שמחה מדוינסק בספרו 'משך חכמה' (שמות ו יג) את דברי הירושלמי על פי הילקוט תימני:

"ייתכן כי גם אז במצרים היו גדולי האומה אשר היו שרים נכבדים ואפרתים, והם היו משעבדים את בני ישראל לעבדים, שמכרו המצרים להם. ואולי היו המה השלושה שבטים - ראובן ושמעון ולוי - שהנהיגו שררה במצרים, כמו שאיתא במדרש נשא (פרשה יג). לוי שלא היה בשעבוד מצרים, ולכן לא נטל נחלה בארץ. וכן ראובן לא נטל רק בעבר הירדן, ושמעון נתקיים עליו "אחלקם ביעקב", כמו שפירש הרמב"ן. ומהם היו בני חורין הרבה ושרים, אשר היו משעבדים את ישראל הנמכרים להם מהממשלה של פרעה. לכן ציוה השם יתברך שבני ישראל וגם פרעה יוציאו את בני ישראל מהשעבוד. ולכך סמך לזה יחוס השלושה שבטים, ומסיים "הוא אהרון ומשה, אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" - שיהיו כל משפחה

המשך בעמוד הבא

טלפון: 1700-700-999 | דוא"ל: ish.tsadik@gmail.com | אתר: www.ish-tsadik.org.il

כמים חיים

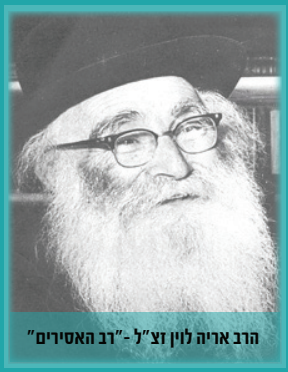
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

ושבט צבא בפני עצמו, ולא ישתעבדו ישראל זה לזה. וכנראה שלזה כיון הירושלמי".

רבי חיים שמואלביץ', ראש ישיבת מיר, הסביר באופן אחר. אין ביכולת אדם באמת להבין עניין כלשהו עד אשר הוא עצמו חווה אותו על בשרו. דווקא כשבני ישראל נמצאים בעומק העבדות מצרים הם יכולים להבין מהו צערו של עבד. כעת פונה אליהם משה ואומר 'עליכם לזכור זאת גם אחר צאתכם ממצרים, ועל דעת כן אני מוציא אתכם'. זוהי הברית אותה מזכיר ירמיהו (לד, ח-יז) ביחס לשילוח העבדים שבשל אי ההקפדה עליו התחייבו עם ישראל חובת גלות. הלא לכאורה מעולם לא נכרתה ברית על כך? ועוד, מה בין איסור זה לחובת הגלות?! אלא שכל גאולת ישראל הייתה על דעת ההבנה מהו חיי העבד וכיצד עלינו להשתחרר מהם ולדאוג שלא להכניס אחרים תחת עול העבדות. הברית אותה כרתנו היא בנכונותנו לצאת ממצרים על דעת שמירת איסור זה.

מיד בנתינת עשרת הדברות פותח הקב"ה: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". בבסיס מתן תורה עומדת היציאה מבית עבדים, אותה מדגיש הקב"ה מעבר ליציאה מארץ מצרים. רק מתוך ההבנה מהי עבדות בכוחנו להשתעבד לה', ועל ידה בכוחנו לא להשתעבד לשום דבר בעולם ולא לשעבד תחתנו אף אדם בעולם. זוהי המצוה הראשונה של פרשת משפטים שמהווה את כל הבסיס והיסוד ליציאת מצרים ולמתן תורה.

שבת שלום,

חיים אידלס

טלפון: 1700-700-999 | **דוא"ל:** ish.tsadik@gmail.com | **אתר:** www.ish-tsadik.org.il

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

בדרכו של ר' אריה

פעם אחת אמרו לר' אריה לוין: "והרי 'רחמנא ליבא בעי', אם כן העיקר הכוונה שבלב והמצוות טפלות לה?".

השיב ר' אריה במעשה שהיה; בימי מלחמת ששת-הימים נודע לאשה ירושלמית אחת כי בנה נפצע קשה והוא מאושפז בבית החולים 'תל-השומר', מיד חשה לבקרו. בכניסתה נתקלה האם בראש המחלקה ושאלה על מצב בנה. השיבה הרופא: "ברוך ה' אין מקום לדאגה". מעודדת קמעא ניגשה למיטת בנה, והנה חשכו עיניה. רגלו קטועה, פניו חבושות ואף איבד אחת מעיניו. זעקה האם בכאב כלפי הרופא: "והרי אמרת 'אין מקום לדאגה'?". השיבה הרופא: "העיקר שהלב לא נפגע ולא נפגם, הוא יצא מכלל סכנת מוות". מיררה האם: "הלב אמנם בסדר, אך היכן האיברים? והרי קטוע-איברים הוא...".

המשיך ר' אריה ואמר: "אמנם 'רחמנא ליבא בעי' והעיקר הוא הלב. אך מה ערך ללב בלי איברים שלמים?! תרי"ג המצוות מכוונות כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים שבאדם, והפוגם במצוה באחד מאיבריו הוא פוגם".

(איש צדיק היה עמוד 267)

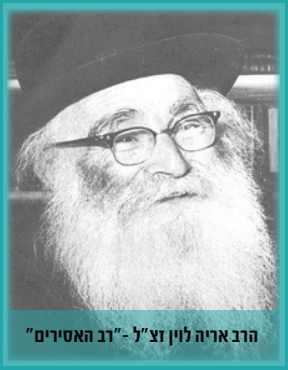
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

הברכה הראשונה של תפילת שמונה עשרה- 'ברכת אבות' נתקנה כנגד אברהם אבינו ע"ה, ובסיומה אנו חותמים בשמו "מגן אברהם" על פי דברי המדרש "והיה ברכה'- בך חותמין".

ברכה זו מיוחדת מכל שאר ברכות תפילת שמונה עשרה, שעל אף שהסברנו שאדם צריך לעשות כל שביכולתו על מנת לכוון בתפילתו, עלינו להשתדל ביתר שאת לעשות כן בברכה זו. שכן פסק השלחן ערוך (סימן קא סעיף א): "המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוין בכולם לפחות יכוין באבות. ואם לא כיון באבות אע"פ שכיון בכל השאר- יחזור ויתפלל". וטעם הדבר הוא משום שברכה זו עוסקת בשבחיו של הקב"ה, ואין שייך בשעת סיפור שבחו של מקום לשוטט במחשבתו בעניינים אחרים. העירו הפוסקים שלאור זאת גם בברכת מודים יש צורך בשמירת הריכוז והכוונה בלשון הברכה, אמנם אם בדיעבד לא כיוון במודים דינו קל יותר ואין צריך לחזור ולברך.

למעשה אנו נוקטים כדעת מרן הרמ"א שכתב על פי לשון הטור: "והאידנא (בזמן הזה) אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין אם כן למה יחזור". כלומר, כיוון שאין מי שערב לנו שבחזרה השנייה על הברכה נכוון כמו שצריך הרי שאנו עלולים לשוב ולהוציא מפינו שם שמיים לבטלה ושלא לצורך, ובמיוחד אם כבר סיים מספר ברכות או את כל תפילתו, שכמה וכמה אזכרות שם ה' ישוב לאמרן לשווא. וכן פסקו גדולי הפוסקים הספרדים, אלא שהגר"ע יוסף זצ"ל העיר שאדם שיודע שמקפיד לכוון ורק הפעם שגה יכול לשוב ולהתפלל תפילה שמונה עשרה על תנאי שאם אינו חייב לעשות כן מעיקר הדין תיחשב תפילתו כתפילת נדבה.

אם לא הזכיר שם ה' בסיום הברכה יכול לשוב מעט אחרי תחילת הברכה מהמילים "אלקי אברהם" ולומר את הברכה מתוך כוונה. ויש מן הפוסקים שאמרו שיחשוב במחשבתו את כוונת המילים בלא אמירתן בפיו ויחתום "ברוך אתה ה' מגן אברהם".

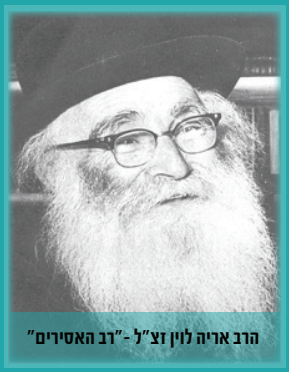
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

עוד כתבו הפוסקים שאדם שיודע שלא יוכל לכוון בברכת אבות לא יתפלל. כוונתם שאם על ידי ההימנעות יוכל להתפלל עם כוונת הברכה הראשונה, אף על ידי הפסד תפילה במניין או זמן תפילה- יעשה כן ולא יתפלל בלא כוונת הברכה הראשונה. אמנם כאמור אנו פוסקים כדעת הרמ"א שהיום אין לנו עירבון שנזכה לכוון גם לאחר מכן, ובשל כך לא נימנע לטובת כוונה זו משום הלכה מהלכות תפילה, ועל האדם לעשות כל שביכולתו על מנת לכוון על כל פנים בברכה זו.

טלפון: 1700-700-999 | דוא"ל: ish.tsadik@gmail.com | אתר: www.ish-tsadik.org.il

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

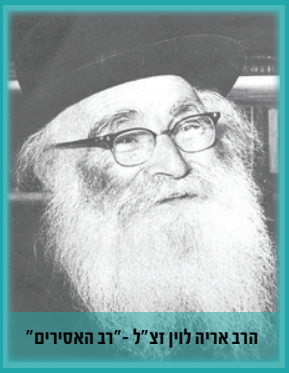

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה | מה המקור למנהג אמירת פסוק שמתחיל ומסתיים באותיות שמו בסוף שמונה עשרה?

תשובה | המקור הוא מתלמידי האר"י הקדוש. רש"י כותב על הפסוק "תושיה יראה שמך" (מיכה ו, ט), שמי שאומר פסוק שמתחיל ומסתיים בשמו ניצול מדינה של גיהנם. אך דבר זה לא מרש"י אלא הוא הוספה מרבי שמואל, בעל ה'אגודת שמואל'. וידוע שהעניין הזה מופיע בקיצור השל"ה כסגולה שלא ישכח שמו ליום הדין, ומקורו בזוהר חדש (רות פ"ד) שחייבי גיהנם אינם יודעים את שמם. וגם בראשית חכמה (שער היראה פי"ב) מופיע עניין זה. לגבי מה שלא מופיע הדבר בדברי המ"ב - יעויין בספר שמירת הלשון (ח"ב סוף פ"ז) שמרן החפץ חיים מביא מנהג עתיק יומין זה.

שאלה | האם נכון שאסור לשבת בחזרת הש"ץ?

תשובה | זו דעה שמופיעה במרן הרמ"א (אורח חיים סימן קכד) בשם הרי"א מטירנא, ועניין זה מוזכר ברמב"ם (תפילה פ"ט). והסיבה לזה, כפי שכתב מרן הרמ"א, שבזמן הרמב"ם היו אנשים שאינם בקיאים וממש יצאו ידי חובת תפילתם על ידי החזן ולכן היו חייבים לעמוד, וגם בזמננו שכמעט כולם מתפללים לעצמם נשארה התקנה.

אולם רבים נוהגים לשבת, ויש להם על מה לסמוך, כפי שכותב בעל הלבושי מרדכי (תניינא או"ח צ"א) שבכל גלילותיו כולם יושבים. ומרן הגרש"ז (הלי"ש פ"ט הערה 35) העיר שמדברי המאירי (סוטה מ.) משמע שלא נהגו לעמוד בשעת חזרת הש"ץ, וכפי שכותב מרן הרב עובדיה בשו"ת יחוה דעת (ח"ה סימן יא) שהנח להם לישראל, וכך פשט המנהג.